

להפוך את הכאב לניגון

תרפיה במוזיקה ובתנועה

ילד אמצעי במשפחה. התפתחותו בינקות היתה תקינה; הוא ערני, והקדים בדיבור. התפתחותו המוטורית בהתאם לגילו. רמת משכל גבוהה מן הממוצע. בהיותו בן שלוש גויס האב למלחמה ונעדר מן הבית כחצי שנה. רגיש מאוד לרעשים; חרד ומלא פחדים, אך אינו מגיב בבכי או בצעקות אלא בהתכווצות. מתעורר לעתים כמתוך חלום בלהות.

סיבת ההפניה: אורן מסרב באופן מוחלט לדבר עם מבוגרים מחוץ לבית ועם זרים בבית. התופעה החלה בהיותו בגן (לימים נודע שהגננת נהגה להדביק פלסטר על פיו כל אימת שהפליג במלל ולהג). הוא הופנה לטיפול בהגיעו לכיתה א', ובמשך אותה שנה לא חל שינוי ניכר במצבו. נראה היה שאינו מקשיב בכיתה ואינו מדבר עם המורה; עם זאת, השכיל ללמוד את כל החומר. משחק עם הילדים בלבד. בבית – חופשי עד שנכנס אדם זר. מגיב בשמחה למוזיקה ולשירה. כל המבחנים והבדיקות לא ענו על השאלה המכרעת, מדוע כפה הילד אֵלם על עצמו.

אורן הגיע אליי עם אביו בעלותו לכיתה ב', כשהוא בן 7. ילד יפה תואר, עיניו גדולות וחומות, מבטו עצוב ונפחד, פיו קמוץ, ידיו צמודות בחוזקה לגופו ואימה נשקפת מעיניו.

צעדתי לקראתו, ואמרתי לו בקול שקט אך רווי שמחה: "שלום אורן". אין תשובה. הראש מושפל, והוא מסתתר מאחורי אביו. הנחתי לו, חזרתי למקומי ליד הפסנתר ושרתי: "או-רן, הי-כן אתה?" (סול מי מי, סול מי מי). חזרתי פעם אחר פעם בשירה: "או-רן ש-לום לך" – באותה מנגינת קריאה. לאחר כמה פעמים, הוא מציץ בחטף. האב מתקרב עמו, והוא אינו מסרב. "אני רואה שאינך רוצה להגיד לי שלום בפה; ננסה להגיד שלום בתופים". לידי נמצאו שני תופי "אורף", גדול ובינוני. הקשתי בהם ואמרתי: "[תיפוף]

ש-לום [תיפוף כפול] שלום שלום". המשכתי במקצבים שונים, מאטי מאוד ועד מהיר מאוד. לאחר זמן מה אורן הגיח מאחורי אביו, ניגש בהיסוסו והניח ידו על התוף, אך לא הקיש. הקשתי ביד אחת: "או-רן שלום לך"; ובשתי הידיים: "ש-לום ש-לום". אורן הרים ידיו, והצטרף אליי חלוש חלוש. ניסיתי דו-שיח, אך הוא הפסיק מיד כשהגיע תורו להשיב.

"הגד לי את שמך בתוף" [מדגימה נקישות]; הוא מהסס. "נגיד יחד [מקישה בתוף], אורן דגן". אני חוזרת שוב ושוב. אפשר כבר לשמוע את הנקישה שלו, אם כי רפה מאוד. זה מעודד לומר דברים ו"לשוחח" עוד ועוד. "נקרא בשמי, תמר ירדני-יפה". הקשנו כל אחד על תופו [נקישות] - אורן עדיין בנקישה רפה, אך הוא מתבונן בי, מחליף ידיים יחד אתי, ימין ושמאל, ומצרף את שתיהן יחד בנקישה עמי. אני קוראת ואנו מקישים: תמר ירדני-יפה. הוא אינו מרים עיניו מן התוף, אך הכתפיים המכווצות משתחררות לאטן, הידיים עולות מעט יותר גבוה. חשתי שנוצר קשר.

גם בפגישה הבאה לא היתה מילה בפיו; לא השיב על ברכת השלום או על שאלות כלשהן. אָלם מוחלט. אך שוחחנו הרבה: בתופים אמרנו דברים רבים, והגענו לכך שהוא נשאר יחידי ליד התופים ואילו אני מנגנת עמו בפסנתר. הידיים אינן דבוקות לגוף, לעתים הוא מרים מבטו אליי, ונראה לי שיש איזה ניצוץ חדש במבטו. ישבנו יחד ליד הפסנתר: אני מנגנת בעשר אצבעותיי על עשרה קלידים יחד, ואורן נוקש בהיסוס, באצבע יחידה המפיקה צליל אך בקושי. "שלום אורן. שלום אבא, איזה יום היום? יום שלישי - יום שלישי - יום שלישי היום". וכך חוזרים עוד ועוד.

בפעמים הבאות אורן צירף לנגינה אצבעות נוספות. קראתי אליו בקול ממריץ: "בשתי ידיים! נגן בשתי ידיים!". אך חלפו עוד כמה פגישות עד שעשה כן. עתה בא לפגישות כשעיניו זורחות, ראשו מורם, מבטו אינו צמוד לרצפה; אך עדיין לא הסתכל אליי ישירות, ועדיין לא היתה מילה בפיו. אני אומרת משפט קצר בפסנתר ואורן משיב בתופים - כן, יש כבר מענה. אנו מנהלים דו-שיח, ועתה בחופשיות רבה יותר. הידיים מתרוממות - אמנם בינתיים רק

כף היד, או לכל היותר מן המרפק בכתפיים מכווצות – אך בכל זאת יש שינוי בולט. הוא מגיב ביתר ערנות, חוזר במדויק על המקצבים שאני מנגנת; אך כשאני מבקשת שהוא יתחיל – הוא דומם.

מפגישה לפגישה העיניים היו מאירות יותר, חיוך נמשך על שפתיו, הידיים התנועעו ולא היו צמודות עוד לגוף. הוא נכנס אליי לבדו כשאני דבוק עוד לאביו. אך עדיין אלם גמור – ואני חשה חרדה. האוכל להביאו לכך שידבר אתי, שישב לי?

עלה בדעתי רעיון חדש לפגישה הבאה. אורן הגיע כשפניו מעידות עליו שהוא שמח לבוא. גם האב סיפר שהוא מצפה בחוסר סבלנות לפגישותינו. הזמנתי אותו אל התוף, הצבתי לפניו עמוד תווים ועליו מחברת ובה שורת תווים. הסברתי לו שהיום נתחיל לנגן מתווים, כשאני מראה לו את המחברת ומדגימה: נקישה, נקישה, הס – ושוב נקישה (– – הס –). חזרתי על כך כמה פעמים, ואז ביקשתי ממנו להתבונן בתווים ולנגן, ובהפסקה לא להקיש אלא להגיד "הס!"

ציפיתי מתוחה כולי לשמוע את ה"הס". הוא הקיש, ואמר בקול חלוש: "הס". הקול כמעט שלא נשמע, אך אני רואה את השפתיים נעות. התרגשותי עצומה. רציתי לרוץ ולבשר לאביו שאורן פצה את פיו; אך נשארתי במקומי ואמרתי: "יותר חזק!". כאליו כוונתי לנקישות. הוא חזר וחזר, וה"הס" נשמע עתה בבירור. נפרדתי ממנו ב"שלום" מלא שמחה, והוא החזיר אליי את פניו מן הדלת כשהוא מחייך במלוא עיניו, ופיו אינו קפוץ עוד.

לפגישה הבאה הכנתי דף תווים ועליו תרגילים לתיפוף: שתי פעמים "הס" ולאחריהן שתי נקישות; שלוש פעמים "הס" ולאחריהן נקישה אחת (הס הס – – ; הס הס –). והוא אומר זאת. הוא מקיש ביתר ביטחון, וה"הס" נשמע ברור יותר. הוא מנגן עתה בחופשיות גם בפסנתר – לעתים כבד ואטי, ולעתים רק באצבעותיו הקטנות מעלה-מטה. "האם רצית לתאר הילוך של בעל-חיים?". הוא מניע בראשו לאות הן. "איזה?". הוא חוטף מידי את

מחברתי וכותב: פיל, ארנבת, אילה. אני קוראת "פיל" – והוא מנגן לאט וכבד; "ארנבת!". מרוצת ידיו משתנה מדי קריאה; הוא צוחק בקול. עתה ניגנתי אני, וביקשתי ממנו לומר לי מה לנגן: אילה, ארנבת או פיל – והוא אמר זאת.

שבוע אחד לא הגיע, וקיבלתי ממנו מכתב. זהו מכתבו השני – הראשון היה איגרת ברכה לראש השנה. כשחזר אחרי שבועיים, כאילו נכנס ילד חדש: עיניו מאירות, ידיו מתנפנפות, והוא משיב על השלום ב"שלום" – עדיין מלא היסוס, אך יכולתי לשמוע זאת אפילו מקצה החדר. ראשו מורם, גופו כאילו גבה ונזדקף, ביטחונו גבר.

עתה נפרצה הדרך אל הדיבור, וגם אל התנועה. אנו מפיקים את כל הקולות האפשריים מגופנו ומפינו, במחיאות שונות על ברכיים, כתפיים, כפות ידיים, ברקיעות ברגליים, בקריאות עולות ויורדות ובנקישות לשון.

לקראת פורים ביקשתי מאורן לתאר בתופים תחפושות שונות. הוא ניגן ליצן, חייל, מכשפה, חתול במגפיים, אינדיאני. העזתי להציע שאני אנגן והוא יתאר בתנועה את הדמויות. להפתעתי קם, מבויש קמעה ונטוע במקום אחד, אך התחיל לרקוד. קראתי אליו: "הליצן קופץ רחוק רחוק!". בהדרגה החל לנצל את מלוא חלל החדר. בהיותו אינדיאני, הוא צועד ורוקד כשתוף תלוי על צווארו.

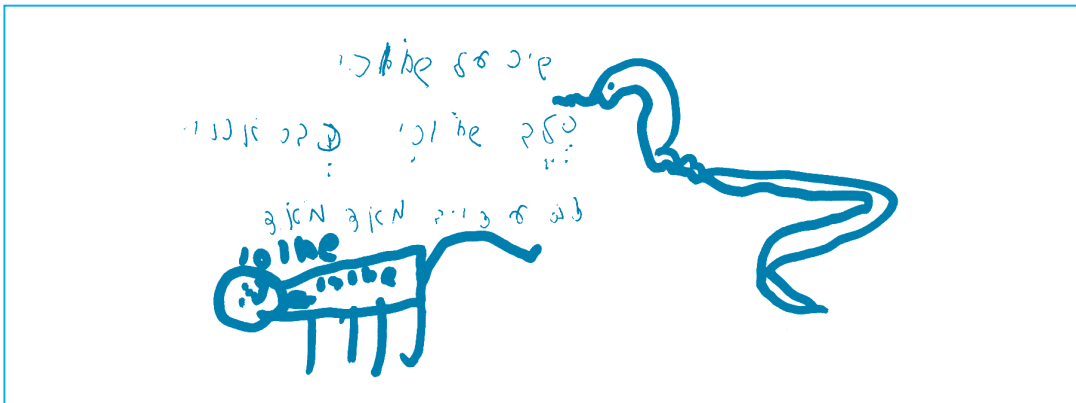
לאחר זמן סיפר לי על בעלי החיים שהוא מגדל בבית – חתול וכלב – וסיפר גם בכתב את קורותיהם. בשעת הטיפול חיבר מנגינות למילים, שר בקול קטן וצרוד, וניגן את המנגינה באצבע אחת – תחילה במסגרת שלושה צלילים, ולאחר מכן המנעד מתרחב.

הכלב האהוב מת, כי הכישו נחש. הוא חיבר על כך שיר, שהושר בפיו בעצבות רבה. מאז הגיע שטף של מכתבים וסיפורים בזה אחר זה.

שחורי הכלב

יש לי כלב שחורי
הוא קטן כל כך
איזה כיף אתו
שלום לך, שלום לך.

ולאחר זמן:
כלב שחורי כבר איננו
זה עצוב מאוד מאוד.

כלב קט

כלב קט שמו שחורי
הוא כבר מת.
היה נחמד, היה חביב,
כלב קט שמו שחורי.

תווי השיר כלב קט

המשפחה חיה במושב, והוא סיפר על עבודת האב, על המתרחש בבית ועל טיולים.

לקראת סוף השנה דווח לי שאורן מדבר בחופשיות עם המורה ועם מבוגרים אחרים, וכן בבית עם אורחים.

נפרדנו כשאורן היה בן 10 וחי חיים פעילים ככל ילד, בכיתה ובמשפחה. הוא השתלב בסביבתו הטבעית הצעירה והבוגרת, ללא מגבלות תקשורת.

אוריה

”הו, ברצלונה ברצלונה!”

ההיריון היה תקין עד לחודש השמיני. אז נקרע חבל הטבור והסתבך סביב צוואר התינוק, וגרם לחוסר חמצן בלידה. היילוד הונשם דרך הפה.

משקלו בלידה 1,850 גרם, והוא בילה 5 שבועות באינקובטור. עד גיל שמונה חודשים התפתח כרגיל, ואז הפך בהדרגה לילד ספסטי. דיבר בגיל שנה וחצי.

אוריה פגוע בגפיו. מקבל טיפול בשיטת דומן דלאקאטו מפילדלפיה, שצוותו מגיע לעתים לישראל. נותח כדי למתוח את הגידים ברגלו (קרסול ומאחורי הברך). עד לניתוח לא יכול היה לעמוד על רגליו, והיה מובל בכיסא גלגלים. לאחר הניתוח החל ללכת בעזרת הליכון.

בחדר העבודה של תמר, אוריה שר ”הו ברצלונה”

אוריה הגיע אליי בגיל שבע, כשהוא מובל בעגלת ישיבה של פעוטות. ילד מלא חיות. הושבתי אותו ליד הפסנתר וביקשתי שישיר כל שיר שיבחר. הוא שר שיר אחר שיר, וגם כשהכילו בתים רבים, ידע את כל המילים ודייק במנגינות. הוא הכיר מבחר שירים רב ביותר. ידעתי שאוכל להישען על המוזיקליות שלו ולעבוד אתו על הפעולות המוטוריות של גפיו. גם אם יהיה לו קשה, בוודאי יהיה מוכן למאמץ אם ילווה את עצמו בצלילים או בכלי נגינה.

ביקשתי שיניח את שתי כפות ידיו על קלידי הפסנתר. הידיים היו נוקשות, מתח השרירים גבוה. הוא לא יכול היה לפסק את אצבעותיו, שהיו צמודות זו לזו. ניגנתי שירים, שרנו יחד והוא ליווה אותי בנגינה בשתי כפות ידיו, בכל עשר אצבעותיו יחדיו, ודייק מאוד במקצב השיר.

הראיתי לו את מקומו של הדו המרכזי, וביקשתי שינגן אוקטבה באצבע אחת – מדו עד דו, בעלייה ובירידה, כל צליל בנפרד. בהמשך צירף צליל אל צליל, למשפט מוזיקלי קצר; ובפגישות הבאות – צליל אל צליל למשפט ועוד משפט, עד למנגינה בסולם דו מז'ור. בתחילה היו המנגינות המאולתרות קצרות ביותר, בנות חלק אחד; ובהמשך בנות שני חלקים וגם שלושה, בצורת א-ב-א, כשהקטע הפותח חוזר גם בסוף, כמו במנואט.

בפגישות הבאות הוספנו נגינה באצבע אחת של יד שמאל, והוא מצא במסגרת האוקטבה שירים לפי שמיעה. את השיר ניגן באצבע של יד ימין, ובאצבע של יד שמאל ליווה את השיר בצליל יחיד; ובהמשך – בשני צלילי הקווינטה: דו-סול. מדי פעם החליף אצבעות, וכך הפעיל כל אצבע לחוד, אחת אחר השנייה.

כשניצב ליד התופים החזיק שני מקשים בשתי ידיו. היה לו קושי להרים את הידיים גבוה ולהקיש על התופים והמצילה. הרביתי לנגן לו מנגינות קצביות בפסנתר, והוא היה מלווה אותן, בהתאמה רבה, במערכת התופים ובמצילה. מפעם לפעם התקדם בהרמת הידיים. המאמץ היה רב בכל התחומים, אך המוזיקה והשירים שאהב נסכו בו רצון למאמץ ושמחת יצירה. הוא הרבה לאלתר מנגינות משלו.

לאחר שנה הגיע אוריה עם הליכון, אחרי שעבר ניתוח. לא היה לו קל לצעוד, אך הוא עשה זאת. התחלנו לעבוד בהליכה ובתנועה, כשהוא נעזר בהליכון. אוריה היה מחבר הצגות מן הדמיון, ומחלק תפקידים. הוא היה תמיד המלך, או מאמן קבוצת הכדורסל, ולי הועיד את תפקיד העבד, המשרת, הפועלים, או קבוצת השחקנים. תמיד, כמובן, היתה זו מכבי תל-אביב הנערצת עליו, והוא עצמו חילק הנחיות לשחקנים, באנגלית שוטפת – בדיוק כמו המאמן שרף. כשהיה מגיע לפגישה לאחר שמכבי שלו הפסידה, הוא היה קודר ואבל. היה מתיישב אל הפסנתר, ומתאר את המשחק בכל קלידי הפסנתר, בשתי ידיו, ועם הנגינה גם במילים ובצעקות התרגשות, כמו השדר יורם ארבל. והיה מסיים במילים: "הו, ברצלונה ברצלונה! השם הזה יהדהד עוד זמן רב באוזני צביקה שרף". אחרי שפרק את תסכולו היה נרגע, ויכולנו להמשיך באווירה נינוחה יותר.

אוריה עם הליכון בחדר הטיפולי עם תמר

אוריה היה צופה דרך קבע בתחרויות של מכבי תל-אביב, במגרש המשחקים שלהם. הוא נסע עם אביו למשחקים כשהוא יושב על כיסא גלגלים. כל שחקני מכבי הכירוהו, וכן המאמנים. לחגיגת הבר-מצווה שלו קיבל מהשחקנים כדורסל חתום בשמותיהם.

בשנה השלישית לעבודתנו אוריה ניגן שירים רבים כשאצבעות ידיו מופרדות ופסוקות. הוא השתמש בכולן, עדיין במאמץ, אך בניקיון צלילי. המשכנו בנגינה, בשירה, ובהצגות בתנועה.

בשנה הרביעית, לאחר הטיפולים הרבים שקיבל ושני ניתוחים להארכת הגיד – היה בא בהליכה על רגליו, עם ליווי מן הצד.

בחדר הטיפולי של תמר, אוריה צועד בעצמו

בשנה החמישית ניסיתי ללמד אותנו תווים, כדי שיוכל לנגן לפיהם כל מנגינה. אך הוא לא התלהב למאמץ הנוסף, והמשיך לנגן מתוך שמיעה (אבסולוטית) מנגינות, שירים וקטעים קלסיים קלים.

שיר הפרידה של אוריה לקראת סיום (הוא שר ומנגן):

פעם הייתי בא בעגלה
לאחר זמן של שנה בערך
באתי הנה עם הליכון
ועוד שנה חלפה
ועכשיו אני הולך, לבדי
עם ליווי צדדי
הליווי הוא רק צדדי
וזאת חיברתי בעצמי
מילים ומנגינה.

דברים שכתב אוריה:

העבודה שלי עם תמר

שלום, קוראים לי אוריה בן יעקב ואני בחור נכה עקב שיתוק מוחין. הגעתי לאולפן למוזיקה בגיל 7 (לפני כ-20 שנה), ואמרו לי שיש מורה למוזיקה שעובדת עם ילדים פגועים. נכנסתי לאולפן לפגישה הראשונה בליווי אבי, והייתי נפחד מאוד. ליד הפסנתר ראיתי אישה שקידמה את פניי בחיוך, ואמרה: "שלום אוריה, קוראים לי תמר, ואם תרצה אני אלמד אותך מוזיקה". לא ידעתי מה לענות, כי לא ידעתי למה לצפות; ובתור ילד קטן ומפחד היושב בעגלה לא ידעתי מה רוצים ממני בכלל. אצבעות הידיים שלי היו סגורות ולא יכולתי כמעט להזיז שום אצבע בנפרד.

לאט לאט למדתי להכיר את תמר, ומאוד נהניתי מהמפגשים איתה. בעזרת המוזיקה והפסנתר היא עזרה לי להפריד את אצבעות הידיים ולהשתמש בכל אחת מהן בנפרד.

לא אכחיש ואומר שלא תמיד רציתי לבוא לפגישות או להתאמן בבית כמו שתמר ביקשה; אבל בסופו של דבר הבנתי שהעבודה עם תמר תעזור לי לשפר את תפקודי הידיים. היה לי מאוד קשה לכתוב לבדי, כי האצבעות הסגורות שלי לא אפשרו לי להחזיק את העיפרון בצורה נאותה; ואם כבר הצלחתי לכתוב, כתב ידי היה בלתי קריא לחלוטין. בעזרת סבלנותה הרבה ונכונותה לעזור העבירה לי תמר את החיבה למוזיקה ולנגינה, וגם הראתה לי ש"השד לא נורא כל כך", והפסנתר הוא כלי נגינה נפלא.

היום אני בן 29 ומקליד במחשב, כאשר כל אצבע מתפקדת בנפרד, וזה הדבר הכי חשוב – בנוסף, כמובן, לכל הדברים האחרים שקצרה היריעה מלדבר עליהם, שהעניקו לי השעות עם תמר. ביני לבין תמר יש יחסים של אהבה, הערכה וכבוד הדדי. גם לאחר שסיימתי ללמוד אתה נשארנו חברים טובים.

תמר, אני מאחל לך הרבה בריאות ואריכות ימים! שתזכי להרבה נחת מילדייך ומנכדייך. מי ייתן ויירבו אנשים כמותך!

באהבה והערכה רבה,

אוריה בן יעקב